

Inflationen i Storbritannien

Doktor Erin E Jucker-Fleetwood belyser i denna artikel, som är daterad mitten av mars i år, de svåra problem som den brittiska regeringen har att lösa för att bemästra inflationen. I november infördes en tvångslag i detta syfte. Den andra etappen av lagens genomförande påbörjas nu samtidigt som en 10-procentig mervärdeskatt införes. Läget på arbetsmarknaden är oroligt och risken för ytterligare vilda strejker stor. Dock menar författaren att varken Labour eller Tories nu vill framtvinga ett nyval, då de senaste fyllnadsvalen visat väljarnas missnöje med båda partierna.

”Det parti som lyckas vinna andra etappen av genomförandet av pris- och inkomstlagen kommer att regera landet under många år framåt”. Detta generella konstaterande gjordes tidigt i mars månad och är utan tvivel ett sätt att se på den konflikt, som för närvarande utspelas i Storbritannien.

Sjukhusen saknar lakan och kirurgerna handskar. Hem och fabriker får ingen eller endast begränsad gastillförsel. Det råder närmast kaos i fråga om järnvägarna, speciellt i London-området. Den brittiska regeringen har i motsats till den amerikanska inget stöd av fackföreningarna när det gäller att bekämpa inflationen.

Regeringen beslöt i höstas vidtagna drastiska åtgärder för att få kontroll över inflationen. Detaljhandelspriserna hade stigit med 7½ % på tio månader och lönerna steg med 16 % på ett år. Eftersom förhandlingarna med fackförbunden, brittiska industriförbundet och regeringen hade brutit samman måste regeringen ensam ställa sig bakom beslutet.

Pris- och lönestopp

Det första steget var en nedfrysning av priser och löner från den 6 november, vilken blev total med undantag för färska livsmedel och importerade råmaterial. Lönestoppet skulle vara till slutet av mars månad, medan pris- och hyresstoppet skulle gälla till slutet av april. Detta senare datum var betydelsefullt, då mervärdeskatten på 10 % införes den förste april. I Storbritannien är livsmedel, hyror, transporter, barnkläder och åtskilliga andra

varor undantagna från mervärdeskatt, vilket i själva verket gör mervärdeskatten till en progressiv skatt. Sträng kontroll kommer att utövas under introduktionsperioden, då man härigenom hoppas kunna motverka att vinstmarginalerna ökas, vilket var fallet då man övergick till decimalsystemet.

Då såväl köpskatten som arbetsgivaravgiften (selective employment tax) avskaffas i och med att mervärdeskatten införes, kommer den totala prisförändringen att understiga en procent.

Man hade knappt hunnit införa prisstoppet förrän världshandelspriserna på såväl livsmedel som råmaterial — vilka båda grupper ju undantagits från prisstoppet — började stiga. Detaljhandelsprisindex steg till och med snabbare än tidigare; livsmedelspriserna ökade nästan dubbelt så snabbt som levnadskostnadsindex. Under prisstoppets första två månader steg grosshandelspriserna för oxkött med över 40 %, för lammkött med 50 % och för fläskkött med 6 %. Livsmedel som skulle kunna ersätta köttet — som fisk, ägg och ost — ökade också väsentligt i pris eller hade inte sina säsongsmässiga prissänkningar. Livsmedelsindustrin fick officiell tillåtelse att höja vissa av sina priser. Till och med männen blev fullt medvetna om att matpriserna hade stigit.

Sådan var situationen när den andra fasen av pris- och inkomstlagens genomförande offentliggjordes, först i ett "White paper" den 17 januari och sedan som svar på kravet att få en mera detaljerad information i ett "Green paper" i slutet av

februari. Den fortsatta debatten i parlamentet och överläggningarna inom regeringen kan komma att påverka pris- och lönelagen. Det slutliga lagförslaget skall framläggas före mars månads utgång och lagen skall gälla i tre år.

Denna andra etapp ägnar större uppmärksamhet åt priserna än åt lönerna. Högljudda krav på priskontroll har framförts från brittiska LO. Dagen efter framläggandet av pris- och lönelagen ingicks en ekonomisk överenskommelse mellan Labour och brittiska LO. Överenskommelsen gick ut på permanenta subsidier för alla bas-livsmedel (mjölk, bröd, socker, kött och potatis) och transporter, medan lönerna skulle lämnas helt fria. Labours partiledare, mr Wilson, förklarade efteråt att om priserna stabiliserades skulle arbetarna framföra moderata lönekrav.

Den andra etappen medger en ökning på 1 £ i veckan plus 4 % på medellönen. Den maximala ökningen är 250 £ per år eller 4,81 £ per vecka. Ökningarna väntas uppgå till 8—10 % på grund av bl a löneglidning och overtidsarbete. Det är *olagligt* att strejka mot lönelagen.

Utdelningarna begränsas till 5 % med undantag för bl a investeringsbolag.

Omfattande kontrollapparat

Priskontrollen skall tillämpas så att nettovinstmarginalerna inte skall överstiga det bästa av de fem sista åren före 1 april 1973. Grosshandeln, detaljhandeln och all distribution måste hålla bruttovinsten på samma nivå som under senaste räkenskapsåret bortsett från arbetsgivaravgiften.

Endast halva löneökningen får slå igenom i prishöjningar, vilket innebär att industrin tvingas absorbera betydande kostnader. Om inte "särskilda omständigheter" råder, får man endast ta hänsyn till de kostnadsstegringar som ägt rum efter den 30 september 1972. Då det brittiska industriförbundet har räknat med en femprocentig kostnadsökning under året, har många stora företag redan absorberat stora kostnadsökningar. Detta faktum tillsammans med pressen på vinstmarginalerna väntas ha en negativ effekt på investeringsviljan.

Tekniskt sett är hela systemet uppbyggt på företagets omsättning på hemmamarknaden eller antalet anställda. Större företag skall avisera prishöjningar 42 dagar i förväg. Detta gäller i runt tal 200 företag. Alla löneuppgörelser, som omfattar mer än 500 arbetare, skall också anmälas i förväg. Medelstora företag skall rapportera pris- och löneuppgörelser, medan mindre företag endast behöver göra interna noteringar härom.

Betydande områden är undantagna från priskontroll, nämligen färska livsmedel, importvaror, internationellt överenskomna priser, auktionsförsäljningar och begagnade varor med undantag för bilar sålda genom bilfirmor. En särskild livsmedelskommitté skall emellertid kontrollera priserna på smör, socker, djupfrysta grönsaker, produkter från livsmedelsindustrin och drycker.

Systemet — som är mycket detaljerat — skall skötas av en lönenämnd och en priskommission. Ordförandena och vice ord-

förandena har nyligen utsetts och noga utvalts med tanke på deras politiska neutralitet gentemot eller till vänskapliga relationer till brittiska LO. På detta sätt försöker regeringen leva upp till sin öppet deklarerade avsikt att samarbeta med LO. Det avgörande problemet för lönenämnden — och delvis det problem som ligger bakom de nuvarande strejkerna — är att "anomalier både inom och mellan grupperna av anställda" förekommer och är svåra att ta itu med även utan de fastställda lönegränserna.

Vice ordföranden i lönenämnden har i uppdrag att särskilt ägna sig åt dessa fall. Man tycks avse att lösa dessa problem under den tredje etappen, som skall träda i kraft i november. Det ekonomiska klimatet såväl som stämningen på arbetsmarknaden kommer att vara av avgörande betydelse för lönenämnden och priskommissionen.

Budgetproblem

Den "neutrala" budget, som lades fram den 6 mars, förutser en produktionsökning med 5 % — vilket kanske är optimistiskt — och ett underskott i betalningsbalansen på 470 miljoner £, jämfört med andra prognoser vilka räknar med 900—1 000 miljoner £ vid denna tillväxttakt.

Lånebehovet är ännu mera allvarligt. Det beräknas till 4,4 miljarder £ för åren 1973—74. Då 1,6 miljarder £ gäller lån och transfereringsbetalningar utgör netto-lånebehovet 2,8 miljarder £. Finansministern har aviserat två emissioner av guld-kantade statsobligationer. Om dessa kom-

mer att få framgång kommer de att dra åt sig sparande från den privata sektorn. Det är nästan omöjligt att finansiera hela lånebehovet på detta sätt; sedeltryckning kommer säkert att äga rum. Detta är troligt men ej förenligt med en anti-inflationspolitik. Har man tur kommer sedeltryckningen att bli mindre än i fjol.

Budgetarbetet har pågått i månader, och budgeten kunde inte ändras i sista minuten med anledning av den internationella ekonomiska krisen. Troligen blir det nödvändigt med en höstbudget.

Psykologiskt sett har den nyligen framlagda budgeten gjort mycket litet för att förbättra situationen. Skattereformen kommer att ge 300 miljoner £ "till de rika", något som kritiserats av Labour och fackföreningsrörelsen. Detta beror framför allt på att inga större förändringar genomförts vad beträffar stöd till familjerna, vilket skulle ha kunnat kompensera de stigande matpriserna. Då bidragen utbetalas till modern men betalas skatt för av fadern, minskar en ökning av dessa bidrag i själva verket nettolönen — vilket i sin tur kan medföra krav på högre löner. Pensionerna skall höjas till hösten och ett antal andra sociala förmåner har stigit med 570 miljoner £. Detta var emellertid inte tillräckligt för att dämpa kritiken från de mera militanta fackföreningarna.

Strejkrisken ökar

Någon fredlig väg ut ur svårigheterna finns inte. För första gången är en majoritet av fackföreningsledarna så militant att

de tror att regeringen kan och skall fällas med hjälp av fackföreningsrörelsen. Den efterföljande Labour-regeringen skulle sedan tvingas acceptera dess villkor.

Denna attityd delas antagligen inte av majoriteten av medlemmarna och är inte heller realistisk politiskt sett. Majoriteten av Labour-partiet är moderat men har — med få undantag — inte gjort något för att stoppa glidningen mot vänster under brittiska LO:s inflytande. Efter de senaste fyllnadsvalet, vilka så klart visade valmanskårens missnöje med båda partierna, är Labour säkert lika angeläget att undvika allmänna val som Tories.

Fackförbundens beslut vid den extra kongressen i början av mars om en endagsstrejk är ett symptom på situationen. Ett mer påtagligt uttryck är de åtgärder som gasverks- och sjukhusanställda samt lokförare vidtagit. Det är helt klart — och varje nytt uttalande från regeringens representanter understryker det — att regeringen inte kan tillåta att en enda strejk gentemot denna andra etapp lyckas. Arbetsarna kan därför komma att trappa upp sina militanta åtgärder ytterligare innan de tröttnar till följd av stora förluster bl a i övertidsersättning. Fackföreningarna har genom sina aktioner försökt tillförsäkra sig allmänhetens stöd för sina lönekrav, vilka alla överstiger normerna för etapp två. Fastän allmänheten är irriterad eller t o m förbittrad över fackföreningarnas agerande, har man hittills accepterat att man förlorar mindre på grund av strejkerna än på grund av inflationen.